

Sturen op begrip: Bouwstenen van effectief leesonderwijs

Paul van den Broek

Kenniscentrum Begrijpend Lezen, 12 oktober 2022

Bij ons leer je de wereld kennen

1

Lezen en leesproblemen

1. Technische vaardigheden (letter-identificatie, fonologisch bewustzijn, woorden decoderen, etc.)
2. Begrijpend lezen, tekst
 - Wat gebeurt er in ons hoofd wanneer we begrijpend lezen?
 - Bevindingen 2^e kamer rapportage *Sturen op begrip*
 - Bouwstenen voor effectief leesonderwijs

2

Belangrijke verbanden in begrijpend lezen

- Causale en referentiele verbanden, e.g.:

*De vrouw gaf de ober 100 Euro
Hij kwam terug om haar het wisselgeld te geven*

- Speciale leesdoelen: andere relaties

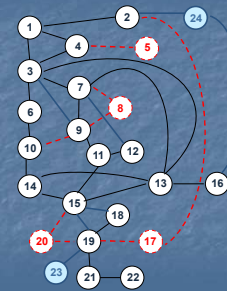
- Temporeel
- Spatieel
- Etc.

- Om verbanden te leggen moet je kennis hebben:

De maan oefent aantrekkingskracht uit op de aarde en maakt daarmee leven op aarde mogelijk

3

Mentale representatie: Relaties

4

Begrijpend lezen

- Coherente mentale representatie, een mentaal plaatje van de betekenis van de tekst:

- Verbanden tussen verschillende delen van de tekst
- Verbanden tussen tekst en achtergrondkennis
- Sommige heel dicht bij de tekst, andere ver (verdiepend, interpretatie)
- Reflecteren, evalueren, integreren (ook van meerdere teksten/bronnen)

- Begripsprocessen zijn deels onbewust, deels bewust

- Elke lezer hanteert, impliciet of expliciet, een *standaard voor coherentie* –hoe hoog ligt de lat?
 - Standaard bepaalt in hoeverre lezer actief met begripsprocessen bezig gaat

- Lezen met begrip is complex: aandacht, motivatie, kennis, technische leesvaardigheden, standaard voor coherentie, woordenschat

5

Ontwikkeling van begripsvaardigheden begint heel vroeg

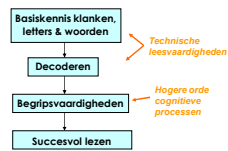
- Kleuterjaren

- Longitudinale onderzoeken: 4 tot 12 jaar

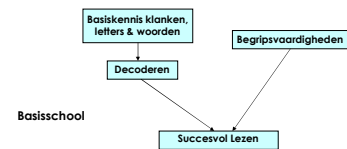
6

Traditioneel Leesonderwijsmodel

7

Modern Leesonderwijsmodel

8

Waar liggen de problemen?

- Problemen betreffen vooral lezen met begrip, met name verdiepend begrip
 - Jongens/meisjes, alle school niveaus
 - Basaal begrip
 - Problemen in reflectie, integratie, evaluatie
- Technische leesvaardigheden zijn niet de oorzaak van de afname
- Laag leesplezier en gevoel van leescompetentie: oorzaak en gevolg
- Begripsproblemen
 - 24% van Nederlandse leerlingen heeft moeite met basaal begrip
 - Verdiepend begrip: reflecteren, evalueren, integreren

9

Waar liggen de oplossingen?

- *Sturen op begrip* in opdracht vaste 2e kamercommissie voor OCW –met Christine Espin, Anne Helder
 - a) Review van onderzoeksliteratuur
 1. Systematische reviews door (inter)nationale leesexperts en onderwijsorganisaties
 2. Individuele wetenschappelijke artikelen
 - b) Consultatie met onderwijsexperts uit Nederland en buitenland
 - c) Klankbordgroepen met leerlingen en leraren
- Relatie tot andere rapporten

10

De bouwstenen voor effectief leesonderwijs

- Er zijn veel effectieve methoden voor leesonderwijs
- Deze methoden zijn effectief voor leerlingen uit verschillende leeftijdsgroepen en leerlingen met en zonder leerproblemen
- De basis van effectieve lesmethoden:
 - Besef dat lezen met begrip een complex proces is; enkelvoudige benaderingen niet effectief
 - Didactiek en lesmethoden zijn geïntegreerd
 - Leraar als *regisseur*; lesmethode is hulpmiddel, niet leidend
 - Doel is om leerling te leren *actief om te gaan met teksten en betekenis te construeren*
 - Onderwijsvisie: we lezen met een doel
 - Gemeenschappelijke elementen in effectieve lesmethoden

11

Belangrijke gemeenschappelijke elementen

- Aandacht voor voldoende technische leesvoorwaarden
 - Woordenschat
 - Technische leesvaardigheden
- Stimuleren van vaardigheden bij leerlingen
 - Verbanden leggen
 - Strategieën *als middel, niet als doel*
 - Kennis opbouwen en toepassen
 - Leerlingen monitoren hun begrip en passen hun leesprocessen aan –*Standaard voor coherentie*
- Didactische aanpak van leraar
 - Lezen met een doel
 - Verdiepende activiteiten
 - Modelleren en (gaandeweg zelfstandig) laten oefenen van lezen in betekenisvolle context

12

Handelingsperspectieven

- Leesonderwijs wordt gevormd door een groot aantal stakeholders
 - Leraren, zaakvakleraren, lerarenopleiding/nascholing, schoolbestuur/leiding, Voor- en vroegschoolse educatie, (rijks)overheid, educatieve uitgeverij, toetsontwikkelaars, onderwijsorganisaties, inspectie, andere beleidsinstanties, enz.
- Thema's voor handelingsperspectieven:
 - Leer leerlingen actief met teksten om te gaan en zo betekenis te construeren
 - Diep begrip, waaronder reflecteren, evalueren, integreren tussen tekst(delen)
 - Leraar als regisseur die didactische werkvormen en leermiddelen flexibel en doelbewust combineert
 - Gebruik de elementen voor effectief leesonderwijs
 - Focus op uitdagende teksten en activiteiten die voor de leerlingen betekenisvol zijn

13

Acties door de leraar

- Maak gebruik van de elementen van effectief leesonderwijs om diep begrip te stimuleren
- Aarzel niet de rol van regisseur te pakken, door elementen, didactische werkvormen, en leermiddelen dynamisch, flexibel, en doelbewust te combineren.
- Zit daarbij niet vast aan de leesmethode. Gebruik deze als supplementair voor het bereiken van je doelen in de leesles, niet als leidend
- Streef naar automatisering van technische vaardigheden en basale begripsvaardigheden
- Focus op uitdagende teksten en betekenisvolle activiteiten
- Centraal staat: actief verbanden leggen, in de tekst en tussen tekst en eigen kennis
 - Wederzijds vragen stellen
 - Collaboratieve groepjes
 - Kleinschalig
 - In praktijk brengen

14

13

14

Lerarenopleiding/nascholing

- Geef leraren inzicht in de huidige stand van kennis over lezen met (diep) begrip, en de elementen van effectief leesonderwijs
- Leid leraren op in het hanteren van de acties op de vorige slide
- Help leraren om deze acties tot tweede natuur te maken, bijv. door hen concrete voorbeelden te laten zien en met elkaar te laten oefenen

15

15

15

Leraren van zaakvakken

- Wees bewust van belang van lezen met begrip voor het leren van inhoudelijke kennis
- Werk samen met collega's die het vak Nederlands geven (VO) of integreer inhoud met leesles (PO)

16

16

16

Schoolleiding/bestuur

- Ontwerp een school-brede visie voor hoe goed leesonderwijs er uit moet zien. Deel deze met de betrokken leraren en faciliteer en stimuleer hen in de regisseursrol
- Faciliteer samenwerking tussen leraren in het ontwikkelen van leesprogramma's

17

17

17

Voorschoolse en vroegschoolse educatie

- Stimuleer de ontwikkeling van begripsvaardigheden in kinderen, in talige en niet-talige contexten

18

18

18

Conclusies

- De ideale (begrijpend) leesles bestaat uit meerdere elementen:
 - De leerling krijgt uitdagende, interessante teksten en doelgerichte leesopdrachten
 - De leraar brengt didactische aanpak en effectieve elementen en materialen uit leesmethoden bijeen
 - Leesmateriaal en toetsen zijn gericht op het faciliteren en stimuleren van deze doelen
- Rode draad: Stimuleren om leerlingen actief te laten lezen, zodat ze bezig zijn met het construeren van betekenis
- Dit is mogelijk voor leerlingen op alle leesniveaus en leeftijden –*alle* leerlingen kunnen beter worden
- Alle stakeholders kunnen bijdrage leveren

19

19

Andere bevindingen

- Digitaal lezen is *niet* het probleem
- De oplossing voor lage motivatie is *niet* vrije keuze maken; keuze uit uitdagende teksten met motiverende, zinvolle activiteiten
- Overgang van *Leren lezen* → *Lezen om te leren*
- Veel aanbevelingen en methoden gebaseerd op intuïtie & eigen voorkeuren
- Rijke teksten? Belangrijkste zijn de activiteiten die plaats vinden. Mogelijk dat rijke teksten daar goede gelegenheid toe bieden maar gebruik van rijke teksten op zich is niet afdoende
- VVE is nuttig maar de ondersteuning moet worden vastgehouden, anders vallen kinderen terug
- Implementatie is een probleem –de laatste stap

20

20

DANK U!

21

Waar liggen de problemen?

- Problemen betreffen vooral lezen met begrip, met name verdiepend begrip
 - Jongens/meisjes, alle school niveaus
 - Basaal begrip
 - Problemen in reflectie, integratie, evaluatie
- Technische leesvaardigheden zijn niet de oorzaak van de afname
- Laag leesplezier en gevoel van leescompetentie: oorzaak en gevolg
- Begripsproblemen
 - 24% van Nederlandse leerlingen heeft moeite met basaal begrip
 - Verdiepend begrip: reflecteren, evalueren, integreren

22

22